

KOMENSKÉHO DÍLO K ZAMYŠLENÍ

Z ohlasů díla J.A.Komenského v našich zemích.

Ladislav Blatný

V roce 1892 se celý kulturní svět připravovat intenzivně na důstojně připomenutí 300. výročí narození "Učitele národů", Jana Amosa Komenského. Avšak již dávno před tímto rokem vyvíjely učitelské organizace a různé spolky mimořádnou aktivitu pro bližší poznání života a díla Komenského. Podnětem k učitelské aktivitě v této oblasti bylo 200. výročí úmrtí Komenského v roce 1870, k němuž se vztahovala řada vzpomínkových akcí, zejména v místech, kde Komenský žil a působil jako učitel, především v Uherském Brodě a v Přerově.

Filozofické, pedagogické a didaktické myšlenky J. A. Komenského pronikaly do učitelského povědomí již v 18. století. Jejich vliv se projevil ve Felbigerově Knize metodní, v pokusech Kindermannových, v pedagogickém úsilí Amerlingově, ve Svobodově opatrovně na Hrádku, v pedagogickém a vychovatelském díle obrozeneckých učitelů v českých zemích i na Slovensku. Cílevědoměji a intenzivněji pronikají Komenského názory do našich škol na sklonku 19., století i zásluhou G. A. Lindnera a nových pedagogických proudů u nás i v zahraničí.

Základ českého komeniologického ruchu tvoří dva články F. Palackého z roku 1829, jež se staly podnětem pro další autory děl o Komenském, který se stává hlavním představitelem demokratické pedagogiky v duchu humanistického a národního. O šíření myšlenek J.A. Komenského v pedagogických časopisech té doby se zasloužili F.J. Zoubek, J. Šmaha, F. Slaměnk, J. Klika, J. Klíma, J. Letošník, J. Lepař a jiní. Na světovou úroveň povznesl naši komeniologii J. Kvačala. Jeho monografie z roku 1892 nazvaná *Johann Amos Comenius, Sein Leben und seine Schriften*,¹⁾ je považována za nejvýznamnější dílo na základě vědeckého bádání o Komenském, jež dosud nebylo překonáno, a stalo se hlavním zdrojem poučení a inspirací k oslavám 300. výročí narození Komenského, ale i odporu proti habsburské monarchii.

Výsledkem oslav byla i snaha o vydávání Veškerých spisů Jana Amose Komenského svépomocí moravského učitelstva, které se začalo uskutečňovat od roku 1909 za redakce Jána Kvačaly, ve spolupráci s J. V. Novákem. Toto úsilí načas přerušila první světová válka /1914-18/, avšak po vzniku samostatné Československé republiky bylo ve vydávání spisů Komenského pokračováno a vyšlo prvních osm svazků. V této činnosti se pokračovalo i po druhé světové válce od roku 1956, kdy byly vydávány Veškeré spisy didaktické a později *Orbis pictus*, který byl mezi učiteli známý již na počátku 19. století. J. E. Purkyně ve

svých Úryvcích z mého života /1861/ uvádí, že dostal do rukou latinsko-český Orbis pictus již v raném dětství "a nabyt tím do desátého roku svého života tolik češtiny a takovou zásobu slov a pojmů, že všechno pozdější němčování nebylo s to české jádro vytrhnouti a nahraditi je německým. "Orbis pictus se v té době používal jako učebnice ve výuce latině v principálkách /v parvě/ na některých gymnáziích, /například v Mikulově na Moravě/ již v prvních letech 19. století.

Širší zájem o dílo Komenského vyvolala zpráva J. E. Purkyně o nálezu České didaktiky v Lešně roku 1841 i mezi našim učitelstvem. Didaktické myšlenky Komenského měly tehdy přímo spontánní vliv na změnu dosavadních zastaralých a těžkopádných vyučovacích metod a staly se účinnou motivací pro modernizaci vyučování, zejména na obecných a nižších středních školách, nejen z důvodů didaktických a pedagogických, ale i z důvodů vlasteneckých a národních.

Život a dílo Komenského přibližovaly našemu učitelstvu i široké veřejnosti soudobé časopisy, zvláště nově založený pedagogický časopis Komenský vydávaný od roku 1873 profesorem na Slovanském gymnáziu v Olomouci, Janem Havelkou. Od svého založení se zabýval vedle aktuálních otázek výchovy a vzdělání také šířením znalostí o J. A. Komenském a otázkami stavovskými, sociálními problémy učitelstva, organizačními záležitostmi učitelských spolků, zejména spolků nesoucích jméno J. A. Komenského, a učitelských jednot. Ve své rozsáhlé Příloze přinášel časopis Komenský autentické protokoly o jednáních na schůzích, přednáškách a besedách a rozvíjel zájmy čtenářů o studium děl Komenského. Zejména rok 1892, v němž se konaly oslavy Komenského, byl podnětem k soustavnému poznávání díla Komenského a jeho didaktických názorů.

Výročí 300. narození J. A. Komenského se však stalo také signálem k nevybíravým útokům nejen na Komenského, ale i na učitelstvo ze strany úřadů a církve, jejichž cílem bylo zmařit přípravy na oslavy.

Katolická církev chtěla spolu s rakouskou byrokracií a některými společenskými skupinami, které považovaly školu a výchovu za zbytečný přepych, využít situace s přípravami oslav k uzákonění konfesijní školy, o níž se již několikrát marně pokoušely. Tak například roku 1890 žádal rakouský episkopát, aby katolíci byli donuceni posílat své děti do školy, v níž by nebyli žáci jiného náboženského vyznání a usiloval o prosazení Liechtensteinského návrhu na úplné podřízení učitelstva církvi. Současnou školu prohlásil v pastýřském listě za neštěstí pro mládež a lidstvo.²⁹ Kromě toho usiloval o založení spolku katolických učitelů. Za tím účelem využili exercicií, které se konaly o prázdninách v roce 1893 na Velehradě, kam byli pozváni všichni učitelé víceméně povinně. F. Slaměnský k této akci napal v časopisu Komenský: "Šli tam ze zbožnosti, nebo aby se zalíbili inspektorům nebo děkanovi, aby dostali lepší místo, nebo aby se stali inspektory."³⁰ Církev dokonce žádala vládu, aby byl vydán nový školský zákon, avšak rakouská vláda odpověděla, že zákony zůstanou v platnosti, ale v jejich rámci budou úřady vyhovovat pokud možno všem přáním

církve. Také papežská stolice projevila názor, že rakouské školské zákony porušují práva církve, a proto mají být změněny.

Naproti tomu časopis Komenský uveřejňoval rezoluce učitelstva z různých sjezdů, které usilovaly o zachování školského zákona v zájmu pokroku a svobody učitelstva. V této souvislosti bojoval za uznání pedagogického odkazu J. A. Komenského a za povolení oslav 300. výročí jeho narození, které se měly stát výrazem vlasteneckého cítění učitelů a příležitostí k sjednocení učitelstva v boji za sociální a stavovské požadavky, ale i za nové pojetí výchovně vzdělávací práce. Oslavy se měly stát manifestací za skutečně národní školu, v níž by se vyučovalo mateřským jazykem v duchu demokracie a svobody dítěte.

Úsilí o osvobození učitele od konkordátních povinností učitelů a o přeměnu tehdejšího kantora v národního učitele trvalo až do roku 1918, do vzniku Československé republiky, pod heslem: "Pryč s kantorismem, pryč s kostelničením, které snižuje učitelský stav v očích opravdové inteligence." V průběhu příprav se výrazně projevovala opozice proti rakouskému byrokratismu ve školské správě a proti všemu, co bylo v rozporu s názory Komenského na vyučování, co bylo zastaralé, překonané a nepřírozené povaze dítěte.

Oslavy Komenského, které se nakonec mohly konat, avšak jen mimo školu, bez účasti žactva a studentů, měly výrazně politické zaměření a mnohostranné kulturní a sociální cíle. Komenský se stal symbolem pedagogického pokroku, pravdy a sociální spravedlnosti. V přípravách na oslavy se učitelstvo sjednotilo a rozvíjelo bohatý spolkový život v učitelských spolcích, zejména v těch, které byly přejmenovány na spolky J. A. Komenského. K učitelstvu se přidávaly pokrokové kulturní organizace a národnostně citící veřejnost v našich zemích i v zahraničí. Tím nabýly oslavy Komenského celonárodní význam a jejich ohlas pronikl i do zahraničí, odkud i k nám přicházely četné podněty.

Časopis Komenský se postavil do organizovaného boje proti útokům na osobnost Komenského i na jeho dílo především tím, že velmi aktivně připravoval jeho oslavy. Soustavně přinášel zprávy o průběhu jejich příprav ve školách i na veřejnosti. Časopis Komenský převzal tuto funkci a svědomitě ji plnil před oslavami i po nich. Redakce časopisu se přímo postavila proti nejvyšším představitelům odpůrců Komenského, v jejichž čele stáli Kardinál Schönborn, biskup Bronych, probošt dr. Lenz aj. K nevybíravým útokům se připojily také některé organizace a časopisy, zejména brněnský časopis Hlas a časopis Mír.⁴⁾

Přípravy oslav započaly již několik roků před jubilejním rokem. Vyvrcholením těchto oslav mělo být odhalení pomníku Komenského v jeho rodném místě, v Nivnici. Proti tomu se však postavila nivnická veřejnost, podnětená farářem, která nedovolila pomník v obci postavit. Proto byl pomník přenesen a postaven v Uherském Brodě, avšak i tam docházelo k četným protestům katolické a německé veřejnosti, která vedla boj proti oslavám Komenského nejen v tomto regionu, ale na celém území Čech a Moravy, takže nakonec byly oslavy Komenského značně omezeny a ve školách zakázány.

Časopis Komenský v té době přinesl několik článků, kterými chtěl ukázat čtenářům význam Komenského pro rozvoj výchovy a vzdělání na celém světě, a tak vytvářet a rozvíjet tradice Komenského v boji za český jazyk a národní osvobození. K tomu měly zejména přispívat texty, které se zabývaly jeho životními osudy, identifikací jeho rodiště, a články, v nichž se projevoval zájem o hlubší poznávání díla Komenského a jeho mnohostrannosti, a o uznání českého jazyka za jazyk vzdělanců. Dále to byly příspěvky, které pojednávaly o geografických schopnostech Komenského při vytváření jeho mapy Moravy o jeho snahách diplomatických, mírotvorných, filozofických a humanitních a o jeho pedagogickém systému. Většinu těchto příspěvků napsali učitelé.

Tak například F. M. Juchelka v článku Sebevědomí a národní uvědomělost našeho lidu⁵⁾ seznamuje čtenáře se zásadami vyučovacími, s jeho názory na hry dětí, na cvičení a učení, a vyzývá je, aby se postavili za stanoviska Komenského, Jungmanna, Vinařického a aby "šřřřili nehasnoucí oheň věčné lásky k národu".

Myšlenky J. A. Komenského jsou podávány čtenářům i ve formě referátů, uveřejňovaných ve zprávách z učitelských porad a schůzí. Tak například na spolkové schůzi učitelů v Novém Městě na Moravě uvedl odb. učitel A. Černý ve svém referátu o stojatém písmu, které se v té době, na sklonku 19. století, důrazně prosazovalo na školách národních, citát z díla Komenského, v němž se doporučuje samočinnost a svoboda žákovského projevu. Schůze byla svolána k přípravám oslav Komenského v Novém Městě na Moravě.

K aktivní účasti na přípravách oslav J. A. Komenského vyzývá učitelstvo redaktor Komenského F. Slaměník z Přerova, aby v příštím roce 1892 "oslavili způsobem důstojným 300 letou památku narození arcimistra našeho, J. A. Komenského ... Jsem přesvědčen", píše dále F. Slaměník, "že veškeré učitelstvo české, každý spolek okresní a každá škola slaviti bude nesmrtelného otce školy národní a že kromě toho učitelstvo se podle svých sil přičiní, aby památku jeho slavilo též občanstvo. Tu pak bude výhradně na nás učitelích, abychom pořádáním přednášek šřřřili v lidu známosti o našem učenci a učiteli rovněž tak velikém, jako třpiteli."

V této souvislosti se F. Slaměník zmiňuje "o jistém zjevu specificky moravském, že totiž list jeden moravský psal na jaře vroucí články o oslavě Komenského, vytykáje učitelstvu, že vinou jeho netečnosti bude slavnost pouhým fiaskem. Nyní, kdy přípravy se konají, kdy pomník v Uherském Brodě je zabezpečen, dotčený list o Komenském nápadně mlčí. Zdá se, že list ten zalekl se vznikajícího právě odporu proti Komenskému v tisku klerikálním."⁶⁾ Dokladem toho je úryvek z časopisu Hlas ze dne 29. 12. 1891 o Komenském: "Komenský, ženáč, kněz, biskup českých bratrů, vášnivý odpůrce svatého otce a rodiny habsburské, splynul sice pilností a učeností obdivuhodnou, slohem naivním, lahodným a vábivým, stal se na úkor sv. církve katolické a rakouského domu panovnického miláčkem učitelů nejtulnějších. Kult však jeho není žehnán, není oblíben v lidu. Vede až k omrzlosti a k odporu proti oslavenci a oslavovatelům ... My litujeme sv. otce, osvícený dům habsburský a mládež, že kultem

Komenského běre mnoho škody ... Kéž zvítězí v srdci vychovatelů všech sv. kříž a ne blud a klam falešných proroků! "

Slaměník na tento útok odpovídá v časopisu Komenský: "Podotýkáme, že proti tomuto nestoudnému a neslychanému tupení památky nejušlechtilejšího vlastence českého a trpitele ozvaly se ze všech českých listů moravských, pokud víme, toliko mladočeské Moravské listy. Toto faktum je snad ještě smutnější!"⁷⁾ Redakce časopisu Komenský vyslovila naději, "že proti hanlivým článkům klerikálních novin, zvláště proti Hlasu, vystoupí nově založený časopis Matice moravská, jejíž celý nový ročník 1892 je věnován památce věhlasného Moravana J. A. Komenského." ⁸⁾

Také článek Oslava Komenského a naše kněžstvo v časopisu Komenský je obranou proti útokům na Komenského. V něm se uvádí: "Zatímco katolické noviny Čech, Hlas a Večerní noviny oslavu Komenského zatracovaly, Komenského uváděly i za odpůrce rodu Habsburského atd., zatímco v historickém kroužku Vlasti a v kalendáři Meči shledávali P. Špička a kanovník Brynych jízlivosti proti Komenskému: na provolání vyzývajících k oslavě Komenského v Praze, podepsáni byli kněží dr. Blanda, ředitel učitelského ústavu v Praze a P. Pohunek, redaktor Vychovatele v Praze ... Pokud je nám známo, katolické kněžstvo ve své většině chtělo a chce uctít Komenského. Nuž, kdo je více k politování? Katolické listy, uvádějící, že kněžstvo s názory jejich /tím méně s tónem/ nesouhlasí, či kněžstvo, které nemá listů veřejných, tlumočící správné názory jeho?" S hlubokým zklamáním uvádí časopis Komenský zprávy o zákazu oslav J. A. Komenského u nás, z nichž se učitelé dovídají, že "výnosem ministra vyučování ze dne 6. 3. 1892 nebylo vyhověno žádosti o udělení volna na den 28. března, ani aby tento den byly konány zvláštní školské slavnosti a oslavy, ani žactvo se nesmí korporativně těchto oslav, které pořádají spolky a korporace, zúčastnit".⁹⁾

Tímto výnosem byly zakázány oslavy Komenského i na národních školách zvláštním přípisem: "Všem místním školním radám, ředitelstvím škol a správám škol obecných i soukromých ! Jeho Excellence pan ministr záležitostí duchovních a vyučování ustanovil vynesemím ze dne 26. února 1892, č. 363, že den 28. březen t.r., jakožto pamětný den 300 letých narozenin Komenského, na školách vůbec nemá býti feriálním. Rovněž se zakazuje, aby na školách okresní školní radě podřízených, k oslavě Komenského zvláštní slavnosti školské byly pořádány, a aby mládež školní sborově se zúčastnila slavností, korporacemi nebo spolky k účelu tomu pořádaných... Co se však týče přenechání školních místností k uspořádání takových oslav, Jeho Excellence pan ministr zmocnil jeho Excellenci pana místodržitele, aby v jednotlivých případech, pokud to zájmům školy na úkor nebude a pokud dotyčná slavnost nebude míti jakýkoli politický ráz, povolení k tomu udělit."¹⁰⁾ Na interpelaci některých českých poslanců ministr vyučování odpověděl, že prý by žáci Komenského nepochopili.

Snahy úřadů o zneuctění památky J. A. Komenského a o zabránění oslavám jeho narození přinesly nakonec opačné výsledky. Přispěly k sjednocení učitelstva

a k hlubšímu zájmu o poznání díla Komenského. Do škol pronikaly jeho pedagogické myšlenky, které napomáhaly překonávat herbartismus a jednostranný verbalismus ve vyučování. Na jejich místo pronikalo hnutí za uměleckou výchovu a volnou školu. Zlepšily se také čítanky a učebnice, do nichž byly stále více zařazovány reálie.

Také o průběhu oslav přinesl časopis podrobné zpravodajství. Dovidáme se o oslavách Komenského v Prusku, Holandsku, Chorvatsku, ale i v Americe. V Rusku se konaly oslavy v Petrohradě, v Kyjevě, i v jiných místech z podnětu tam žijících Čechů.

Zajímavé je také zpravodajství o sbírkách učitelské veřejnosti na uctění památky Komenského v podobě peněžitých darů, příspěvků na vytváření pomníků, zejména v Uherském Brodě. Vedle učitelů to byli i inspektoři, nadučitelové, ředitelé, advokáti, ale i prostí občané (například ze sbírek v hostincích, z tarokových partií, profesori gymnázií, svatebčané, dokonce i faráři.¹¹⁾

V jubilejním roce 1892 se rozvinula nebyvalá aktivita a iniciativa učitelstva, jednotlivců i celých sborů. Zakládali nové knihovny, muzea a kursy cizích jazyků slovanských, ale i západních pod heslem, aby každý učitel a vzdělanec uměl také některý západní jazyk. Ústřední Matice školská vydala novoročenky pro rok 1892 s podobiznou J. A. Komenského za 1 zlatý pro potřebu učitelů a škol. Odbor Bolzano vydal podobiznu Komenského ve prospěch Bolzanova českého učitelského sirotčince a Mravoučné desatero Komenského, jako závěsnou tabuli ve velikosti 110x80 cm pro školy a instituce. Desatero připravil Komenský za svého pobytu v Amsterdamu. Tabule s desaterem byla vystavena již na jubilejní výstavě v Praze v roce 1891 s podobiznou Komenského a stála 1,5zl.

Česká akademie připravovala k vydání listy Komenského a jeho spisy, jež by se mohly využít pro poznávání života a díla Komenského a pro výstavy o Komenském. Populární životopis Komenského zpracoval J. Šmaha z Rakovníka pro širší veřejnost. Ve Znojmě byl vydán spis Komenského *Unum necesarium*.

České studentstvo poslalo v den narození Komenského "nádherný věnec z národních obětin dámských, proložený zeleným mechem a ozdobenými nádhernými hedvábnými stuhami ve slovanských barvách s těžkým zlatým a stříbrným vyšíváním".

K oslavám Komenského byly vydány různé pomůcky a materiály, například Sbíрка slovanských písní, Věnec z významných písní slovanských, jenž obsahoval písně Kdo jste boží bojovníci, Svätý Václave, Amen, rač to Bože dáti, Moravo, Hospodine, pomiluj ny. S požárů dýmem, Bývali Čechové, sbírky mužských čtyřzpěvů od R. Nejedlého. Od J. Kličky byly vydány materiály k oslavám, mezi nimi Žalm 47. Pro mládež a dospělé bylo vydáno Vyprávění o J. A., Komenském od F. J. Zoubka, ředitele školy na Smíchově, se 6 obrázky. Dále byly vydány podobizny Komenského 68x56 cm a 18x13,5 cm, spis od J. Kličky O slavném Čechu Komenském, od J. Mrazíka O životě a zásluhách i ctnostech J. A. Komenského.

Některé předměty vydané k jubileu Komenského měly převážně komerční charakter, jiné byly určeny k dárkovým účelům nebo k výchovně vzdělávací praxi. Tak například některé firmy i jednotlivci nabízeli různé upomínkové předměty, které již ztrácely vkus, jako třeba štítky na turistické hole a potřeby, sponky, náhrdelníčky apod. Inzeráty na tyto předměty se objevovaly i v časopisu Komenský, což svědčí o finanční situaci redakce. Byly považovány za propagaci kultu Komenského mezi širokou veřejností. Například A. Múhl nabízí podobizny Komenského ručně malované, prospekty aj.

Časopis Komenský informuje i o stavění pomníků a jejich tvorbě: "Když v roce 1881 na odvetu, že v Brně má být postaven pomník básníku Schillerovi, jistý politický list nadhodil myšlenku, že by i Komenský měl mít pomník v hlavním městě moravském. Za tím účelem se sešla na výzvu redakce časopisu Komenský peněžní částka, která vzrostla až na 50 zlatých. " Jelikož z pomníku Komenského v Brně z dobrých příčin sešlo, jest třeba, aby ÚSJU učinil usnesení o penězích, které mu redakce Komenského dává k dispozici. Nejlépe snad na pamětní desku v Přerově, již ÚSJU zamýšlí zasadit k počtě Komenského na dům, v němž Komenský jako učitel působil."¹²⁾ Nakonec byla vybrána deska od J. Becka za 220 zl.

V jubilejním roce bylo vydáno několik publikací a řada článků o Komenském a jeho díle nejen v časopisu Komenský, ale i v jiných pedagogických časopisech a denících. Pro muzeum v Přerově byly na počest Komenského zakoupeny všechny české spisy o Komenském a některá cizojazyčná díla pojednávající o něm. Publikace o Komenském v té době vydávala také Mezinárodní společnost Komenského.

K 300. výročí narození Komenského se rozvíjela bohatá přednášková činnost v učitelských spolcích, která vyvrcholila při oslavách oficiálních v různých místech naší vlasti. Nejvýznamnější byly přednášky J. Vrchlického, J. Tučka, F. Slavíka, J. Merhauta, F. Kneidla aj. Časopis Komenský uveřejnil přednášku F. Slaměníka Jan Amos Komenský, kterou autor přednesl na slavnostní akademii v Přerově 27. března 1892. Slaměnk v ní promluvil o životě Komenského od dětství do konce života, o jeho rodišti, o jeho zálibách, radostech i strastech, úspěších i nezdarech, o vzniku mapy Moravy, o Labyrintu, Didaktice a dalších jeho spisech, cestách, snahách a o jeho významu. Přednáška vyšla ve třech pokračováních a měla značný ohlas mezi čtenáři. Kromě toho Komenský otiskl některé ukázky z jeho děl, z nichž si čtenáři mohli vytvořit dostatečnou představu o celé osobnosti Komenského. K tomu přispívaly také informace o Komenském ve zprávách v Přfioze Komenského.

Celý ročník XX /1892/ byl zaměřen k oslavám Komenského a jeho dílu. V Přfioze byly přetiskovány články, zprávy a informace o Komenském i z jiných časopisů. Například F. Hrnčír vypsál z časopisu Květy z roku 1871 článek o svatební smlouvě Komenského, v němž byla podána tato smlouva v plném znění i průběh svatebního aktu s jeho druhou manželkou Dorotou Cyrillovou dne 3. září 1624.

V prvním čísle XXI.ročníku /1893/ časopis Komenský podává ucelený obraz o oslavách 300. výročí narození J. A. Komenského a konstatuje, že "pokud se týká slavností uspořádaných v zemích koruny České, národ náš bohdá může svrchovaně spokojen býti se svým učitelstvem. Nebylo ve vlastech našich československých snad ani jediné jubilejní slavnosti Komenského, při níž učitelstvo vlastenecké nemělo úkoly hlavní. Pomníky a pamětní desky Komenského jsou dílem obětavosti především našeho učitelstva... Povznášející slavnosti tyto nebyly, bohužel, bez trpkostí. Kdežto v cizině i duchovenstvo katolické účinně vystupovalo při slavnostech Komenského, u nás v nejlepších případech chovalo se pasivně a na mnohých místech kladlo dokonce zjevný odpor snahám komitétu slavnostního... následek tohoto chování jevil se, bohužel, hlavně na Moravě...též u mnohých osobností a časopisů "opatrných" z konzervativní strany, neboli staročeské, které na ten čas ve všem jeví se býti solidární se stranou klerikální, a tak jsme se dožili, že nejpřísnější konzervativce Komenský s upřímností a nadšením slaven byl vlastně jen se strany tak zvané svobodomyšlné, neboli mladočeské. Učitelstvo pak, jehož svatou povinností bylo slaviti Komenského bez ohledu na to, je-li to komu vhod čili nic, na mnohých místech...jako by se stavělo na stanovisko vládě nepřátelské. Oslava Komenského zvláště povznášející byla v našich spolcích učitelských. Radostí bylo slyšeti naše řečníky slavnostní a s uspokojením pravili jsme si v duchu, že tyto naše řečníky vypěstily nám naše jednoty učitelské. Vážme si jich proto i dále a nedbejme těch, kteří ve své učenosti či domýšlivosti jim se vyhýbají a pohlížejí na činnost naši s pohrdáním."

Komenský soustavně uveřejňoval články a studie našich komeniologů a informace o nových knihách, obrazech a plastikách J. A. Komenského. Věnoval pozornost sbírkám na památníky Komenského, nejprve v Přerově, kde byla slavnostně odhalena první socha Komenského na světě v roce 1874, později v Nivnici a v Uherském Brodě. Od samého počátku se podílel na zvyšování výchovně vzdělávací práce ve školách obecných a měšťanských, takže myšlenky Komenského pronikaly do všech škol, mezi učitelstvo i mezi studenty na učitelských ústavech.

I když můžeme mluvit o pokroku v pojetí redakční práce časopisu Komenský ve srovnání s jinými soudobými časopisy, kromě Pedagogických rozhledů, na druhé straně pod vlivem reakční Taafovy rakouské vlády a školské byrokracie se projevují na stránkách tohoto časopisu i opačné tendence, které byly poplatné politické situaci. Projevuje se v něm i loajální postoj ke státu i k církvi v zájmu jednoty výchovného působení všech společenských činitelů. Jiná možnost ani vlastně nebyla, pokud si chtěl časopis uchovat svou existenci, často za velmi těžkých podmínek hmotných i duchovních.

Avšak i přes tyto rozpory zůstává časopis Komenský po všechna léta své existence mluvčím široké obce učitelské a všemi silami napomáhá ke zvyšování učitelské autority ve společnosti. V osobnosti a v díle J. A. Komenského nachází podporu své záslužné činnosti. Jeho zásluhy o šíření idejí J. A. Komenského a

jiných významných pedagogických mysliteľů našich i zahraničních v pedagogické praxi jsou evidentní v celém průběhu jeho více než stoletého vývoje a působení.

Zejména 15. číslo II. ročníku /1892-93/ časopisu Komenský, které vyšlo na lepším papíře v pěkné grafické úpravě s několika obrázky a s podobiznou J. A. Komenského podle anglické rytiny z roku 1642 a s fotografií pomníku Komenského v Přerově z roku 1874, na němž je heslo a kredo Komenského Omnia sponte fluent, absit violentia rebus, s fotografií domu, v němž byla škola, do níž Komenský vstoupil jako žák a později jako učitel, s Přílohou, zasvěcenou oslavám Komenského u nás i v cizině, si zaslouží pozornost dnešního čtenáře.

Oslavy 300. výročí narození J. A. Komenského nás budou inspirovat k aktivní účasti na přípravách a později na oslavách 400. výročí narození učitele národů v období znovuvzkříšení demokracie a humanismu, o něž Komenský svým životem a dílem usiloval.

Poznámky:

- 1/ Kvačala, J.: Johann Amos Comenius, Sein Leben und seine Schriften, 1892.
- 2/ Příloha časopisu Komenský, XVIII, 1890, s. 129.
- 3/ Komenský, XXIII, 1894, s. 1.
- 4/ Příloha časopisu Komenský, XX, 1892, s. 160.
- 5/ Tamtéž, s. 125.
- 6/ Komenský, XX, 1892, s. 3.
- 7/ Tamtéž, s. 28.
- 8/ Tamtéž, s. 99.
- 9/ Tamtéž, s. 141.
- 10/ Tamtéž, s. 173.
- 11/ Tamtéž, s. 126.
- 12/ Tamtéž, s. 318.

Podiel slovenských pedagógov na realizácii myšlienok J. A. Komenského na Slovensku

Vojtech Blaško

Význam Komenského bezpochyby presahoval rámec jeho vlasti, zreformoval takmer celé európske školstvo, a z toho aspektu je len prirodzené, že tento vplyv sa prejavil taktiež u pedagógov - Slovákov, čo by malo byť predmetom úvah tohto skromného príspevku.

Tento vzťah sa prejavoval najmä u pokrokových slovenských učiteľov, ktorí pôsobili v slovenských patronátnych gymnáziách v 60. a 70. rokoch minulého storočia a v slovenských pedagogických časopisoch, najmä pri Komenského jubileách /výročiach narodenia a smrti/. August Horislav Škultéty /1819-1892/, prvý riaditeľ a profesor slovenského gymnázia v Revúcej, blízky spolupracovník a priateľ Ludovíta Štúra, dobre poznal pedagogické dielo J. A. Komenského a otvorene se hlásil k jeho pedagogickému odkazu. Na slávnostnom otvorení revúckeho gymnázia 16. septembra 1862 hovorí o Komenskom ako "o otcovi